

El nacionalisme de Joan Maragall

JUAN-JOSÉ LÓPEZ BURNIOL

AVUI, 30/09/10

S'ha editat fa uns dies, al Grup 62, sota el títol *Adéu, Espanya*, un petit recull d'articles i poesies –deu en total– de Joan Maragall, amb la pretensió d'aplegar “alguns dels textos més significatius que Joan Maragall va escriure, tant en vers com en prosa, sobre Catalunya i sobre el seu difícil encaix dins d'Espanya”. Es tracta d'una aportació atractiva, però que, com passa sempre amb els personatges complexos –i Maragall ho era molt–, deixa fora aspectes essencials del seu pensament i, en concret, l'ambigüitat profunda d'aquest mateix pensament.

Maragall era –com explica Joan-Lluís Marfany en l'esplèndid pròleg a un altre recull d'articles polítics del poeta publicat fa més de vint anys– tan conservador com el diari en què començà a escriure –el *Brusi*–, “però mentre que aquest era tronat, mesocràtic, amb metafòrica pudor de resclosit, ell era un jove dinàmic, sofisticat, modern”, que tenia una voluntat modernitzadora dels principis conservadors per consolidar-los i envigorir-los a base d'adaptar-los a les necessitats dels temps. Això feia que els seus articles cridessin l'atenció, no obstant el seu rerefons ideològic, i fossin provocadors, com quan deia que el conservadorisme vigent a la societat catalana del seu temps no era més que pur oportunisme i que el conservadorisme modern havia de ser revolucionari, per enderrocar el que calgués.

Aquesta aparent contradicció –conservar i enderrocar– s'explica perquè Maragall era un modernista al qual molestava –segons Marfany– “la mediocritat gasiva i menestral de la seva classe i el temptava la idea de

modernitzar-la, de fer-ne una autèntica burgesia, elegant, sofisticada, culta, moderna”. La ideologia que vertebrava aquesta aspiració era el vitalisme voluntarista i individualista –simbolitzat per Ibsen i Nietzsche–, que valorava els aparents senyals de crisi i decadència de les societats avançades com a símptomes de vida. En conseqüència, la inestabilitat política i social i el terrorisme anarquista eren per als modernistes, Maragall inclòs, senyals de vitalitat. Des d'aquesta perspectiva, tenint en compte que a Madrid no hi havia bombes –deixant de banda la que va tirar el català Mateu Morral–, ni continuats atemptats anarquistes, es pot deduir que era la capital i el símbol d'una Espanya decadent i acabada que entrà en coma el 1898. “*Madrid* –va escriure Maragall– *no es más que la capital de las Batuecas*”; i, mentrestant, com que Catalunya donava senyals de vida, no podia seguir vivint al costat d'una morta. A aquest pensament respon el seu duríssim article *La independència de Catalunya* –escrit entre 1895 i 1897–, en què afirma que “el pensament espanyol és mort” i reclama la ruptura de tot lligam intel·lectual amb Espanya: s'ha de evitar veure Madrid com un centre de cultura, s'ha de deixar de llegir la premsa de Madrid i s'ha de fer una guerra a mort al “*género chico*”, ja que “el flamenquisme i el xulisme són el salt endarrere d'una raça decrepita que, de més a més, no és la nostra”. A aquest mateix pensament respon l'*Oda a Espanya*, que acaba amb el crit definitiu “Adéu Espanya”.

Definitiu? Per intentar respondre s'ha de començar dient que *La independència de Catalunya* no es publicà mai. No pogué fer-ho al *Brusi*? Li va semblar, un cop escrit, massa directe, emotiu i irreflexiu? El cert és que en articles immediats trobem una postura més matisada. Així, a *La regeneración política* –1899– encara creu factible aquesta regeneració i aposta per l'intent del general Polavieja; i, a *Hamlet* –de 1899 també–,

defensà el contrari que a *La independència de Catalunya*, al sostenir que sols Catalunya pot regenerar Espanya. (Per cert, cap d'aquest dos articles figura al recent recull). I, en la seva obra poètica, l'adéu a Espanya tampoc es torna a repetir. Que ha passat? Es pot parlar d'un ràpid canvi de criteri? No crec que es tracti d'això. Per explicar-ho faig meva l'opinió de Marfany: “Em sembla més correcte, però, de veure en la contradicció una manifestació més de l'ambivalència intrínseca del nacionalisme català, migpartit per dos impulsos: d'una banda, la consciència d'una identitat distinta, el sentiment de superioritat «racial», la irritada frustració de ser part d'un Estat inepte i incivilitzat, i com a resultat, l'impuls independentista; de l'altra, el pes dels vells lligams històrics, la mateixa inèrcia del fet establert, els interessos, sobretot, especialment sota la forma del mercat espanyol, i, en conseqüència la temptació d'apoderar-se de la direcció política de l'Estat”.

Ha passat un segle i aquesta ambivalència dels nacionalistes catalans segueix existint, d'idèntica manera a com es manté a Espanya la mateixa contradicció de sempre: Espanya vol Catalunya, però no la vol tal com és. De tota manera, l'escenari és avui diferent del que visqué Joan Maragall. Ningú amb una mínima capacitat de percepció pot pensar que Espanya és morta i que Madrid no és més que una endarrerida capital administrativa sense pes cultural. Però tampoc ningú pot donar avui per segur, en un món global, que el mercat espanyol segueixi sent imprescindible per als productes catalans. Si a això se suma que el desafecte recíproc és creixent i que també és palesa l'absència d'un projecte compartit, l'escenari resultant és que avui, molt més que fa cent anys, tot és possible. El sentiment de greuge dels catalans és equiparable a l'“*hastío*” de la resta dels espanyols. S'ha de fer, doncs, un

pensament en benefici d'uns i en profit dels altres. Ningú és imprescindible.